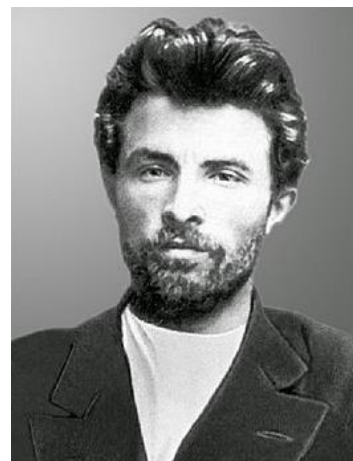

2. 08 – 135 років

Буревій Кость (псевдоніми – Едвард Стріха, Кость Соколовський, Варвара Жукова, Нехтенборенг; **2 серпня** 1888 – 15 грудня 1934) – український поет, драматург, театрознавець, літературний критик, перекладач, представник Розстріляного відродження, публіцист, мистецтвознавець, педагог, громадський і політичний діяч. Один із найвизначніших майстрів пародії та літературної містифікації. Жертва сталінських репресій (засуджений до смерті, розстріляний після процесу 13–15 грудня 1934).

Кость Степанович народився в селі Великі Меженки на Вороніжчині в українській родині. Формувався у російськомовному середовищі. Батько – Степан Буревій – мав багато дітей і мало землі. Тому Кость зміг закінчити тільки сільську чотирирічку. Подальшу освіту здобував самотужки, переважно в тюрмі та на каторзі. «Я мав нещастя народитися з інстинктом грамотності... зі спрагою знання в неграмотній сім'ї селянина-українця. Дитинство я провів на батьківщині, в глухій слободі одного з українських повітів Воронезької губернії», – писав Буревій в автобіографічній статті.

К. Буревій став членом російської Партії соціалістів-революціонерів і дописувачем нелегальних російських есерівських газет вже в 15-літньому віці (Вороніж був визнаним центром есерівського руху, натомість інформації про діяльність українських політичних організацій на південну Вороніжчину майже не надходило).

Під час першого заслання за революційну діяльність товариші К. Буревія по неволі (переважно студенти), що були в захопленні від таланту простого сільського парубка, допомогли йому підготуватися до гімназійного іспиту на атестат зрілості. Тоді ж він вивчив польську та французьку мови. Увесь час, що провів у місцях позбавлення волі, багато читав. Після другого заслання вчився на Вищих комерційних курсах у Петербурзі.

Буревій був активним діячем обох революцій – 1905 і 1917 років. У 1905-му був вперше заарештований за звинуваченням в участі в аграрних заворушеннях. В 1911-му вдруге заарештований Буревій сидів на лаві підсудних серед 300 селян. Вироком суду був засланий в Олонецьку губернію на острів Большой Куганаволок. Після заслання поїхав не додому, а до Петербургу, де здав іспити на атестат зрілості й працював в напівлегальній газеті «Мысль».

В липні 1914 року втретє заарештований. Спочатку була Петербурзька тюрма, потім – заслання на Єнісеї (Східний Сибір). Звідти К. Буревій втік за допомогою Григорія Петровського. Потім були Красноярськ, Москва і знову

Петербург, де він став організатором робітничого забезпечення – лікарень, страхас, страйкових комітетів.

Підпілля, постійна зміна паспортів, помешкань, прізвищ... Участь у підготовці замаху на Кабінет міністрів. Водночас Буревій навчався на вищих комерційних курсах. В жовтні 1916 року – четвертий арешт і заслання до Сибіру на 5 років. Довгі арештантські етапи, той самий Туруханський тракт і глуха сибірська тайга. Підготовку нової втечі «зірвала» люднева революція 1917 року.

В березні К. Буревій по амністії повернувся додому. З весни до осені 1917-го Буревій знаходився у Воронежі, де виконував обов'язки голови ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, члена губкому ПСР, депутата Всеросійських установчих Зборів, члена бюро есерівської фракції Зборів. Четвертий з'їзд ПСР у грудні 1917-го обрав його членом Центрального Комітету Партії соціалістів-революціонерів. Він активно боровся проти більшовицької диктатури, став одним із керівників повстання на Поволжі. .

1923-го відмовився від політичної боротьби в лавах будь-яких російських політичних партій, вступив на шлях поборника відродження української культури, хоча й почав літературну діяльність як російськомовний публіцист. Брав активну участь в організації в Москві Української театральної студії, в якій викладав історію театру, у створенні видавництва «Село і місто», проведенні виставок творів українських художників (зокрема, М. Бойчука). Вів літературну полеміку з М. Семенком. У праці «Європа чи Росія. Шляхи розвитку сучасної літератури» (1926) виступив опонентом М. Хвильового, але пізніше став його прихильником.

Переїхавши до Харкова, показав себе знавцем літератури і мистецтва. Під псевдонімом Едвард Стріха опублікував поему «Зозендропія» (1930) – шедевр пародійного жанру, спрямований проти «пролетарської» культури та «соцреалізму». Друкувався також в журналах «Нова генерація», «Червоний шлях», «Пролітфронт», альманасі «Літературний ярмарок». Автор гостросатиричних ревію «Опортунія» (1930), «Чотири Чемберлени» (1931), поставлених у «Веселому пролетарі» та «Березолі», статей та монографій з літературно-мистецьких питань, історичної драми «Павло Полуботок». У 1934-му захистив у Державному інституті театрального мистецтва в Москві кандидатську дисертацію на тему «Драматургія Романа Роллана».

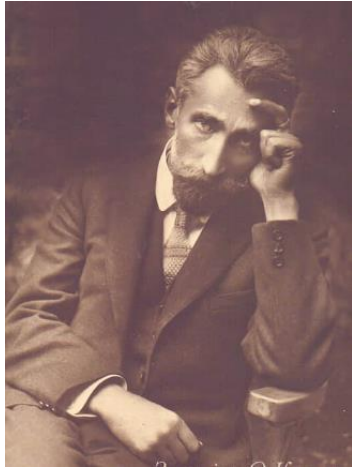
Через посилення репресій в Україні виїхав до Москви, але восени 1934-го був заарештований.

Розстріляний 18 грудня 1934 року в застінках київської тюрми НКВД разом із групою українських письменників (Олексою Влизьком, Григорієм Косинкою, Дмитром Фальківським та ін.) за «організацію підготовки терористичних актів...». У НКВС також загинули спогади Буревія «Мертві петлі: тюремні мемуари (1903–1917)». Родина Буревія 1949 емігрувала до США, де його дочка Оксана Буревій-Яценко видала окремою збіркою частину врятованої спадщини батька.

«...Кость Буревій – людина трьох різних життів. Перше життя було типовим життям «всеросійського» професіонального революціонера-підпільника, активного діяча, а потім і члена ЦК найстаршої російської партії соціалістів-революціонерів (1903–1922). Це життя дало Буревію 68 царських і одну більшовицьку російську тюрму, три заслання на Північ і в Сибір та втечі з них, туберкульоз і десятки операцій кістки. Друге життя (1923–1934) – це життя видатного діяча Розстріляного Відродження. Воно дало йому нові злидні і переслідування, але повернуло йому його Україну, дало найвищу втіху будувати, творити непроминальні вартості. Третє життя Костя Буревія – це життя містичного Едварда Стріхи, що народився 1927 року, але не вмер і досі, бо записало Буревія до невеличкої в історії світової літератури групи найліпших майстрів пародії і літературної містифікації. Друге і третє життя можна розглядати як одно, що тривало лише десять літ і що коштувало йому розстрілу, коли він мав лише 46 років і почав семимильними кроками наздоганяти втрачений час...» (Юрій Лавріненко, праця «Розстріляне відродження»).

<https://localhistory.org.ua/texts/statti/sopliak-burevii-i-strikha-ukrayinskii-natsionalist-v-osobi-rosiiskogo-esera/> (Український націоналіст в особі російського есера)

4. 08 – 145 років

Крушельницький Антін (псевдон. і криптон. – Антін Володиславич, Л. Журбенко, Педагог, Непедагог, Спокійненький, А. К., С-й, Кр. та ін.; **4 серпня** 1878 – 3 листопада 1937) – український письменник, літературний критик і літературознавець, педагог, міністр освіти УНР (1919), редактор шкільних хрестоматій з української літератури (Відень, 1919–1922), видавець-редактор громадсько-літературних журналів советофільського напрямку «Нові шляхи» (1929–1933 у Львові) і «Критика» (1933, там само), автор біографічного нарису «Іван Франко» та ін. Борець за незалежність України у ХХ сторіччі. Жертва сталінського терору.

Антін Володиславович народився 4 серпня 1878 року в м. Ланцут (нині в Підкарпатському воєводстві, Польща).

Навчався в гімназії в Бучачі на Тернопільщині. Закінчив Перемишльську гімназію та філософський факультет Львівського університету.

У 1900–1903 роках – співвидавець журналу «Молода Україна». З 1900 року співробітник журналу «Літературно-науковий вісник» (до 1913), з 1901-го газети «Буковина». Від 1901 року викладав у гімназіях Коломиї (1902–1905, 1908, 1926), Станиславова (1905, 1908), Бережан (до листопада 1911), Львова, Відня, Долини (1914) Рогатина (1925–1926), Городенки (протягом 8 років був директором місцевої української приватної гімназії товариства «Рідна школа»). У 1926 році – директор єврейської гімназії в Коломиї. Член Крайової шкільної ради.

Був одним із редакторів газети «Прапор» (1907–1912) – органу українського народного учительства в Галичині. Належав до Українсько-Руської радикальної партії.

У 1915 році був бургомістром містечка Городенка.

У 1919 – на державній службі. Як один з чільників радикалів підтримував перебрання президентом ЗУНР Євгеном Петрушевичем повноважень Диктатора ЗУНР (на відміну від Симона Петлюри, Осипа Безпалка, Семена Вітика).

З 27 квітня по 25 липня 1919 року очолював Міністерство народної освіти в уряді Б. Мартоса. З 19 жовтня 1919-го керував Педагогічною місією «для налагодження за кордоном прав друку шкільних підручників і закупа шкільних приладів всіх типів» у Празі та Відні.

Після повалення влади УНР емігрував до Відня, де заснував видавництво «Чайка». У 1929–1932 – видавець і редактор журналу «Нові шляхи».

Виступав у різних жанрах: оповідання, повісті, романи, драми, літературно-критичні, науково-педагогічні праці, публіцистичні статті, рецензії.

У липні 1932 року переїхав з усією родиною до Радянської України, жив у Харкові в будинку «Слово».

6 листопада 1934 заарештований органами НКВД УСРР у Харкові. У постанові оперуповноваженого ІІ відділу СПО УДБ у Харківській області Бордона стверджувалося: «Крушельницький Антін Володиславович є одним із керівників створеного в Україні центру ОУН, який ставить своєю метою повалення Радянської влади в СРСР і підготовку терористичних актів проти представників партії і уряду».

Справу А. Крушельницького розглядала 28 березня 1935 року виїзна сесія Військової колегії Верховного Суду СРСР. Вирок: 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Покарання відбував у Соловецькій тюрмі.

Рішенням «трійки» УНКВС Ленінградської області письменника засудили до розстрілу.

Родина Крушельницьких є символом репресій сталінської системи проти українства. Письменник, журналіст, видавець, міністр освіти УНР Антін Крушельницький, його сини – вчитель Богдан Крушельницький та викладач Остап Крушельницький – розстріляні 3 листопада 1937 року в урочищі Сандармох. Дочка Володимира, лікар і публіцист, етапована з Соловків і вбита через місяць після цього. А трьома роками раніше ще два сини Антона Крушельницького – 29-річний Іван, художник і поет, та 25-річний Тарас, письменник і перекладач, – були розстріляні більшовиками в підвалах Жовтневого палацу у Києві. Де їхні останки, родина донині не знає.

Трагічну долю родини Крушельницьких-Левицьких описала у своїх спогадах археолог за професією Лариса Крушельницька, дочка Івана. Її книжка «Рубали ліс» уже перевидана втретє.

Онука Антіна Крушельницького сподівається, що знайдеться талановита людина, яка за сценарієм її книжки «Рубали ліс» створить художній фільм і тим самим перекаже трагічну історію галицької інтелігенції ХХ століття.

Антін Володиславович реабілітований Військовою колегією Верховного Суду СРСР 19 жовтня 1957 року.

Із секретної записки тюремного управління НКВС від 16 червня 1941-го відомо, що в архівах цього управління зберігалось 13 зошитів рукопису роману А. Крушельницького українською мовою «Батьківщина». На звороті цієї «службової записки» зазначено «Рукопис цього твору знищено шляхом спалення 4. VI. 1941».

<https://www.youtube.com/watch?v=qeoXWWrvAu8> (презентація)

<https://www.youtube.com/watch?v=FVyFQdpyuEY> (відео)

15. 08 – 165 років

Несбіт Едіт (15 серпня 1858 – 4 травня 1924) – всесвітньо відома британська письменниця, авторка понад 60 романів для дітей та підлітків.

Едіт Несбіт народилася в сім'ї хіміка і керівника аграрного коледжу Джона Колліса Несбіта, який помер у березні 1862 року, коли Едіт ще не було й 4 років. Вона була найменшою дитиною із шести дітей Несбітів.

Овдовіла Сара Несбіт кілька років сама керувала коледжем. Однак, коли у сестри Едіт Мері лікарі знайшли сухоти, для родини Несбітів почалося мандрівне життя. Підшуковуючи місце з цілющим кліматом для хворої дівчинки, вони встигли пожити в різних куточках Англії, Франції, Іспанії та Німеччини.

Діяльну і не завжди дуже чемну Едіт час від часу відсиляли на навчання то в один, то в інший пансіонат, це їй дуже не подобалося. Коли бувала вдома, годинами пропадала на вулиці.

Ще підлітком складала вірші, і хоч славу їй принесли твори для дітей, вона усе своє життя не полишала поетичних спроб.

У 1877-му 19-річна Несбіт познайомилася з банківським клерком Губертом Блендом. 22 квітня 1880-го вона вийшла за нього заміж. У шлюбі з Блендом у Несбіт народилося троє дітей: син Пол (1880–1940), якому були присвячені «Діти залізниці», дочка Ірис (1881–1950) і син Фабіан (1885–1900), який помер у віці 15 років після операції на мигдаликах, і якому вона присвятила книги «П'ятеро дітей та ельф» і «Шукачі скарбів». Попри свої численні таланти Губерт був ненадійним годувальником, тому Едіт доводилось не один рік розриватися між доглядом за дітьми й письменницькою роботою, аби так-сяк прогодувати сім'ю.

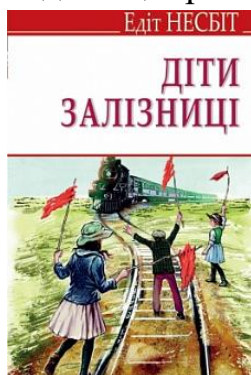
Едіт і Губерт були одними із засновників Фабіанського товариства (предтечі Лейбористської партії) в 1884 році. Їхній син Фабіан був названий на честь Товариства. Вони також співпрацювали з редакцією журналу товариства «Сьогодні». Несбіт і Бленд також деякий час співпрацювали в соціал-демократичній федерації, але пізніше покинули її як занадто радикальну. Несбіт активно читала лекції і писала статті про соціалізм протягом 1880-х років. Також вона писала спільно зі своїм чоловіком під псевдонімом Фабіан Бленд, але ця її діяльність поступово поступилася місцем дитячій літературі у зв'язку з очевидним успіхом письменниці на цьому терені.

За два десятиліття з-під її пера вийшла велика кількість нарисів, оповідань, більше 10 романів для дорослих і більше 40 книг для дітей. Слава прийшла до

неї не одразу. Спочатку місіс Несбіт довго писала «дорослі» книжки, а потім зрозуміла, що створена для іншого.

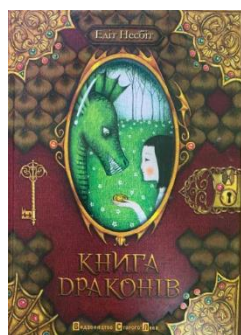
Едіт прожила з 1899 по 1920 рік у Велл-Холл-Хаус (графство Кент). 20 лютого 1917-го, через три роки після смерті Бленда, вона вийшла заміж за Томаса «Шкіпера» Такера, корабельного інженера.

До кінця життя письменниця жила в котеджі «Crowlink» у парафії Фристон, у східному Сассексі. Померла від раку легенів в 1924-му й була похована на кладовищі при церкві Святої Марії в Ромні-Марш (Східний Кент).

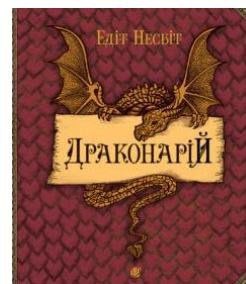

В українському перекладі вийшли твори Несбіт: «Діти залізниці», «Книга драконів», «Фенікс і килим», «П'ятеро дітей та ельф», «Драконарій», «Зачарований замок». Написані ще в минулому столітті, ці твори стали улюбленими серед дітей і дорослих усього світу.

Роман «Діти залізниці» (1906) розповідає про пригоди трьох дітей, що жили на початку 20 століття в маленькому англійському містечку разом зі своєю мамою, в будиночку з трьома трубами, який стояв біля залізниці й кожен день можна було чути звуки поїзда і бачити пар, що огортає потяг, немов, справжній дракон. Так ось, цій чудовій сім'ї довелося покинути свою багату віллу в Лондоні, відмовитися від усіх мислимих зручностей і переїхати в глибинку. Неприємність сталася з їхнім батьком, але мама і діти не втрачають надію і живуть, в очікуванні, завжди з відкритим і добрим серцем, допомагаючи оточуючим їх людям, поспішають допомогти кожному, хто цього потребує, будь то дитина, літня людина або ситуація, де потрібна рішучість та відвага. На диво добра, зворушлива, по-справжньому дитяча історія.

Казки, що увійшли до книги Едіт Несбіт «Книга Драконів» написані наприкінці позаминулого століття. Та попри сто з гаком років, які відділяють нас від моменту написання, усі казки видаються свіжими і оригінальними, ніби написаними ось щойно для сучасних дітей. Казки з «Книги...» – це не подобизна дійсності, не осучаснення старих казкових сюжетів. Це свіжа, нова і казкова дійсність, створена

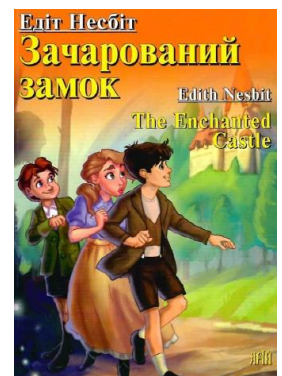
авторкою. Казки не мають спільної сюжетної лінії та ще й усі відбуваються у різних краях. Деякі – у вигаданій країні Ротундії, де усі тварини мають неправильні розміри, а деякі – у Лондонському передмісті, щоправда, за годину пішки від північного полюсу. Наскрізна ідея у них одна – дракони. Дракони різних форм і розмірів: Червоний дракон, який на ніч стає маленькою вогняною ящірочкою, Крижаний дракон, який розтає, опинившись біля святкового багаття, Волохатий дракон, який одомашнюється і стає кішечкою... І попри те, що майже у всіх казках дракони підступні, злі й

нечемні, уся книга просякнута ауурою драконолюбства. Адже дракони – це, перш за все, уособлення казки. Негативні герої у цих казках інші – злий намісник Нудаса зі своїми мисливськими гіпопотамами, честолюбний чаклун дядечко Джеймс, уже згадуваний міський голова... Тобто – справжнє зло ховається у сучасному світі, зло казкове – це лише чергова пригода. А не було би драконів – не було б і пригод. Не було б і Книги Драконів.

Дивовижні пригоди Сіріла, Роберта, Антеї, Джейн і малюка Базі здійснюються без перешкод, бо допомагає братам і сестрам фантастичний жароперий птах Фенікс. А з'явився він у їхньому домі разом із чарівним літаючим килимом. Кожна забаганка дітей, окрім захоплення, бо виконана так легко, приносить і чимало клопотів... Як же вони долають перешкоди, чого вчаться, у чому впевнюються, розказує захоплююча повість «Фенікс і килим» (1902). Персонажам цієї книги – Сірілу, Роберту, Антеї, Джейн і Базі — поталанило: вони знайшли ельфа Псамміда, котрий щодня виконує по одному їхньому бажанню. Та кожне прохання веде до чергової халепи. Чи зуміють діти подолати усі труднощі та чи залишаться ельф-чародій із ними назавжди?

Книга «Зачарований замок» написана в жанрі фентезі. Головні герої – звичайні школярі, двоє братів і сестричка, які залишилися на канікули в школі. Вони опиняються в дивовижному замку з таємничим парком, блукають заплутаним лабіринтом, знаходять чарівну каблучку, зустрічають нових друзів, жахливих привидів, кумедне чудовисько, статуї, які оживають, та потрапляють на їхній бенкет... Звичайнісіньке літо перетворилося на казкові канікули.

Книги Едіт Несбіт сьогодні входять до золотого фонду світової дитячої літератури. Життя письменниці припало на роки, які називають Золотим віком дитячого письменства (де творили Л. Керрол, М. Твен, Г. Веллс, К. Грем, Р. Кіплінг, Д. Баррі та ін.).

15. 08 – 125 років

Бжехва Ян (справж. – Ян Віктор Лесман; **15 серпня** 1898 – 2 липня 1966) – польський поет, дитячий письменник, перекладач, сценарист, адвокат. Член польського ПЕН-клубу і Спілки письменників Польщі.

Народився у місті Жмеринка (тоді – Подільська губернія Російської імперії) в сім'ї спольщених євреїв. В окремих джерелах роком народження письменника поданий 1900, але дослідниками, на підставі архівних документів, встановлено, що ця дата некоректна.

Мати Міхаліна Левіцька була вчителькою французької мови. Батько Олександр Лесман працював інженером на залізниці. Дідусь письменника Бернард Лесман займався книговидавництвом у Варшаві, а кузин Болеслав Лесман був відомим поетом. Родина Яна Бжехви мала єврейське походження, але вже протягом кількох поколінь не сповідувала юдаїзм та не дотримувалася традицій. З цього приводу, зокрема, жартував Болеслав Лесман: «Самі митці й жодного лихваря, у якого можна було б позичити трохи грошей!»

Справжнє ім'я Яна Бжехви – Ян Віктор Лесман. Свого часу він змінив його для того, аби уникнути плутанини з двоюрідним братом, поетом Болеславом Лесманом, котрий писав під літературним псевдонімом Болеслав Лесьмян, а також, щоб ім'я більше походило на польське. «Бжехва», у перекладі з польської означає – стрижень стріли, промінь. Псевдонім підказав письменникові брат Болеслав: «Подумай, як це красиво: оперена частина стріли».

Через працю батька родина багато разів переїздила: Лесмани мешкали спочатку у Жмеринці, пізніше у Києві, Великих Луках, Варшаві, Луганську, Казані.

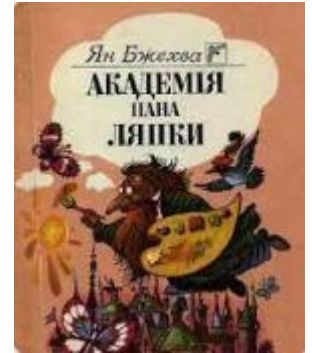
Ян закінчив Науково-виховний заклад отців єзуїтів у Хирові на Львівщині. У Казані протягом року вивчав медицину, потім покинув і перейшов на полоністику. Після здобуття Польщею незалежності, повернувся до Варшави і вступив до Варшавського університету на юридичний факультет.

Під час польсько-радянської війни (1919–1920) Ян Бжехва служив у 36 піхотному полку Академічного Легіону. Тоді ж він почав активно писати – готував матеріали для гумористичних журналів, театральних постановок. Бжехва як письменник дебютував ще 1915 року в підлітковому віці, публікуючи свої перші вірші в петроградському «Штандарті» та київському виданні «Українське колосся». За вірш, присвячений померлому 1916 року Генрику Сенкевичу, отримав нагороду.

Одночасно Бжехва продовжував працювати юристом, послуговуючись у цій сфері своїм справжнім ім'ям – Ян Лесман. Юриспруденція протягом всього

життя була його основним заняттям. Він спеціалізувався на авторському праві, був співзасновником, юрисконсультом (1924–1939), президентом (1957–1962) Польського товариства авторів та композиторів ZAiKS. Після Другої світової війни працював юридичним радником видавництва «Читач».

Одними з найвідоміших творів Яна Бжехви стали казки про пана Ляпку: «Академія пана Ляпки» (1946), «Мандри пана Ляпки» (1961) та «Тріумф пана Ляпки» (1965). Книги неодноразово перевидавалися, їх було перекладено кількома мовам та екранізовано. В цілому за мотивами багатьох творів Яна Бжехви було знято анімаційні та художні фільми, створено телевізійні та театральні постановки. До більшості з них письменник писав сценарії сам.

Всі казки екранізовані режисером Кшиштофом Градовським:

- 1984 – «Академія пана Ляпки»,
- 1986 – «Подорож пана Ляпки»,
- 1989 – «Пан Ляпка в космосі»,
- 2001 – «Тріумф пана Ляпки».

У своїх власних творах використовував багато жартів, сатири, іронії, логічних та математичних загадок, алюзій. Ян Бжехва є автором одного з найскладніших для вимови віршів польською мовою – «Хрущ». Перший рядок з віршика став популярною польською скоромовкою й увійшов до підручників.

13 вересня 2002 року учні Державного ліцею пластичних мистецтв міста Замостя поставили в містечку Щебрешин пам'ятник жуку – герою вірша Яна Бжехви.

Основні твори

- 1926 – Вигадані образи (збірка віршів),
- 1929 – Талісмани (збірка віршів),
- 1932 – Третє коло (збірка віршів),
- 1935 – Полин і хмара (збірка віршів),
- 1938 – Танцювали голка й нитка (збірка віршів),
- 1939 – Качка-дивачка (збірка віршів),
- 1945 – Байка про корсара Палемона (поема),
- 1946 – Академія пана Ляпки (повість),
- 1946 – Пан Дропс та його трупа (поема),
- 1946 – Пригоди Блохи-Хитрунки (поема),
- 1946 – Пташині плітки (вірш),
- 1946 – Казав сові дятел (поема),
- 1947 – Байка про сталевого їжака (поема),
- 1948 – На островах Бергамутах (вірш),
- 1948 – Пригоди лицаря Шалавіли (поема),
- 1951 – Вчимося ходити (поема),

1953 – Театр Петрушки (повість),
1953 – Бжехва дітям (збірка віршів),
1953 – Прогули (повість),
1953 – Витівки лиса Віталіса (вірш),
1954 – Байки та казки (збірка творів),
1955 – Результати конкурсу (оповідання),
1955 – Вибрані вірші (збірка віршів),
1957 – Чарівник (вірш),
1958 – Сто байок (збірка віршів),
1958 – «Час дозрівання» (повість),
1961 – Мандри пана Ляпки (повість),
1964 – Сміху варте (збірка віршів),
1965 – Від казки до казки (збірка поезії),
1965 – Триумф пана Ляпки (повість),
1967 – Місце для насмішника (збірка сатири та гуморесок),
1968 – Жахливі оповідання (збірка прози),
1968 – Лірика мого життя (збірка віршів).
Також Ян Бжехва був перекладачем.

Письменник був одним із тих авторів художньої літератури, кого найбільше видавали в Польщі в 1944–2004 роках: вийшло 439 його творів загальним тиражем 32,277 млн екземплярів. Більше було за цей період лише у Генрика Сенкевича.

Премії та нагороди:

1953 – Офіцерський хрест Ордена Відродження Польщі,
1954 – Нагорода міста Сталіногруд,
1956 – Нагорода Голови Ради Міністрів Республіки Польща,
1964 – Орден «Прапор Праці» 1 ступеня,
1965 – Нагорода Міністра культури та мистецтва Республіки Польща 1 ступеня.

Письменник був тричі одружений та мав чимало любовних романів, до кінця життя мешкав у Варшаві. Мав єдину дочку – Кристину від першого шлюбу.

Помер 2 липня 1966 року. Похований на кладовищі Військові Повонзки.

Увічнення пам'яті:

У місті Жмеринка, де народився письменник, один зі скверів названий його ім'ям.

На честь Яна Бжехви названо вулиці в кількох польських містах, зокрема у Гданську, Кнуруві, Сяніку, Забже, Лодзі.

Могила Яна Бжехви у Варшаві

<https://www.youtube.com/watch?v=kxzDWSbf0F8> (Вірші Яна Бжехви для дітей українською мовою)

28. 08 – 90 років

Будний Степан (23 серпня 1933 – 22 червня 1958) – український поет. Член НСПУ (1991, посмертно).

Народився Степан Франкович в с. Струсів Тернопільського (до 2020 – Терехівського) району. Рано залишився без батька.

Закінчивши середню школу, вступив до Чернівецького університету, навчався на філологічному факультеті. У студентські роки брав активну участь у літературних вечорах, публікував свої поетичні та прозові твори в університетській багатотиражці та чернівецькій обласній газеті «Радянська Буковина». Неодноразово його поезії друкували у Тернопільському «Вільному житті».

Після закінчення навчання (1957) С. Будного хотіли залишити в Чернівцях – пропонували роботу в одній зі шкіл та в редакції обласної газети. Але Степан відмовився. Вдома його чекала самотня мати. Повернувся у рідний Струсів.

Вчителював у Кровинківській семирічці, згодом перейшов працювати у редакцію струсівської районної газети «Червоні зорі». Одночасно викладав українську мову та літературу у вечірній школі.

Поетичний доробок Степана Будного не такий уже й великий, але без нього не можна уявити своєрідність української поезії кінця 50-х–початку 60-х років ХХ століття. Він збагатив нашу лірику новою тематикою, новими жанрами й інтонаціями. Поет створив неповторний тип ліричного героя, яскраво виразив дух гуманізму, свободи, волі до життя, і в цьому сила його поезії.

Виступав також із перекладами віршів, прозових творів, літературно-критичними статтями. Його твори теж перекладали різними мовами – білоруською, молдавською, польською та ін.

У березні 1958 року в Тернополі відбувся вечір-зустріч з П. Тичиною. Тут Степан прочитав свій вірш «Звертання до Марічки» й отримав благословення від Поета.

Та жорстока доля надто мало виділила С. Будному часу для життя, для радості й праці. Невиліковна хвороба прийшла несподівано. Степан потрапив у Тернопільський обласний онкодиспансер, він вступив у нерівний бій із страшною недугою. В безсонні ночі, у перервах між операціями, створив більшу частину свого творчого доробку.

У часи тяжкої недуги поет звертався до Лесі Українки, вчився у неї мужності, нескореності, називав її своєю незрадливою вчителькою. За два дні до смерті він прийшов, незважаючи на заборону лікарів, у редакцію обласного радіо і прочитав свої поезії. Востаннє...

Степан Будний помер 22 червня 1958 року. Похований у рідному Струсові .

Посмертно видано книжки «Людина до сонця йде» (1961), «Поезії» (1972), «Син землі» (1997), чотири спеціальні літературно-мистецькі додатки до часопису «Воля» – зшитки з поетичними і прозовими творами, що не ввійшли до цих книжок. Серед них – ліричні інтерпретації постаті Шевченка, мотивів та образів його творчості («Слово Шевченка», «Любов до України», «Слова», «Сурми», «Взяв я в серце рідне Тернопілля»), що написані в 1955–1958. У 2008 році у видавництві «Джура» вийшла книга **«Молодий нащадок Прометея. Спогади про Степана Будного»** («2008 була заснована»)

У 1972 році була заснована літературно-мистецька премія ім. Степана Будного. У різні роки її лавреатами стали письменники Борис Демків, Ігор Бережний, Василь Махно, Сергій Синюк, Мар'яна Рудакевич (посмертно), Любов Малецька, Юрко Матевощук, народний артист України В'ячеслав Хім'як, Марічка Гуменна-Дерій, Надія Тарасюк, Ольга Атаманчук, Наталя Близнюк, Іванна Тарас.

<https://www.youtube.com/watch?v=NDpS2CQIYw0> (відеофільм)

Старицька-Черняхівська Людмила (29 серпня 1868 – 1941) – українська письменниця (поетеса, драматургиня, прозаїк, перекладачка, мемуаристка), громадська діячка українського жіночого руху. Донька письменника Михайла Старицького, племінниця композитора Миколи Лисенка, сестра Оксани Стешенко і Марії Старицької, дружина лікаря і громадського діяча Олександра Черняхівського, мати письменниці Вероніки Черняхівської.

Людмила Михайлівна народилася в Києві в сім'ї відомого письменника, драматурга і громадського діяча Михайла Петровича Старицького та Софії Віталіївни Старицької – рідної сестри композитора Миколи Лисенка. Чоловік – Олександр Черняхівський.

З дитинства віршувала і складала казки.

Навчалася в київській приватній гімназії Віри Миколаївни Ващенко-Захарченко. Гімназистки видавали рукописний журнал, до якого Людмила Старицька написала повість «За Україну» та сатиричні вірші про директрису та її чоловіка. У 1888–1893 роках брала активну участь у роботі літературного гуртка «Плеяда».

«Наше покоління – виключне покоління: ми були першими українськими дітьми. Не тими дітьми, що виростають в селі, в рідній сфері стихійними українцями, – ми були дітьми городянськими, яких батьки виховували вперше серед ворожих обставин свідомими українцями із сповитку».

У роки Першої світової війни брала активну участь у роботі Київського комітету для допомоги українцям-утікачам, працювала сестрою милосердя у шпиталі для поранених. Відвідала на засланні Михайла Грушевського.

У квітні–травні 1917-го Старицьку обрали до Української Центральної Ради. Вона брала участь у заснуванні Товариства (комітету) «Український національний театр», входила до його президії.

Як представниця Міністерства освіти 22 жовтня 1918 року виступила з промовою на урочистому відкритті Кам'янець-Подільського державного українського університету. 1919 року стала співзасновницею і заступницею голови Національної ради Українських жінок у Кам'янці-Подільському. У 1920-тих працювала у ВУАН.

Письменницю заарештували 14 січня 1930 року і звинуватили в приналежності до так званої Спілки визволення України (СВУ). Допити велися у в'язниці на Холодній Горі в Харкові. Згідно з вироком особливого складу Верховного Суду УСРР від 19 квітня 1930, Старицьку-Черняхівську звинувачено в тому, що вона: «а) у період 1926–1929 років була членом центру СВУ і провадила керівну організаційну діяльність, згідно з програмою і

завданням організації; б) здійснювала зв'язок центру СВУ з представниками деяких чужоземних капіталістичних держав...».

Людмилу Михайлівну було засуджено до 5 років позбавлення волі з обмеженням у правах на 3 роки. 4 червня 1930-го Старицьку-Черняхівську звільнено з-під варти і строк замінено на умовний. Після звільнення її вислали до міста Сталіно (нині Донецьк). Там вона займалася перекладацькою діяльністю.

У 1936–1941 роках письменниця жила в Києві.

20 липня 1941-го, коли під стінами Києва точилися бої з німцями, на квартирі в Людмили Михайлівни співробітники НКВС провели обшук, конфіскували паспорт і теку з листуванням. Разом із сестрою Оксаною Михайлівною Степенко Старицьку-Черняхівську вивезли вантажівкою до Харкова. Тут її звинуватили в антирадянській діяльності та вивезли під конвоєм у телячому вагоні до Казахської РСР. Проте в дорозі 73-літня письменниця померла. Точна дата її смерті і місце поховання невідомі.

У серпні 1989 року Людмилу Михайлівну разом з іншими учасниками «показового процесу СВУ» в Харкові посмертно реабілітував пленум Верховного Суду УРСР.

Творчий доробок письменниці заслуговує неабиякої уваги і вивчення.

Драматичні твори:

«Гетьман Петро Дорошенко» (1908),
«Крила» (1913),
«Останній сніп» (1917),
«Гетьман Дорошенко Петро» (1918),
«Жага» (1925),
«Розбійник Кармелюк» (1926),
«Іван Мазепа» (1927),
«Діамантовий перстень» (1929),
«Напередодні» (1926).

У радянський час драми на сцені не ставилися.

Переклади:

лібрето «Орфей» К.-В. Глюка,
«Ріголетто» Дж. Верді,
«Аїда» Дж. Верді,
«Фауст» Ш. Гуно,
«Чіо-чіо-Сан» Дж. Пуччіні,
«Золотий півник» М. Римського-Корсакова.

Мемуари:

«Двадцять п'ять років українського театру (Спогади та думки)»,
«Хвилини життя Лесі Українки»,
«Спогади про М. В. Лисенка»,
«В. І. Самійленко (Пам'яті товариша)».

<https://www.youtube.com/watch?v=mQ-s6ll1nLc>

31. 08 – 140 років

Назарук Осип (31 серпня 1883 – 31 березня 1940) – український громадський і політичний діяч, письменник, журналіст, публіцист.

За словами історика Івана Кедрина він був «ерудитом, енергійним громадським діячем, темпераментним журналістом, а водночас людиною тверезих поглядів, дисциплінованого розуму та щирих християнських переконань» .

Осип Тадейович народився в місті Бучач на Тернопільщині в родині кушніра.

Навчався в Бучацькій та Золочівській гімназіях. Був головою таємного драгоманівського гуртка (1900). За пропаганду соціалізму Осипа відраховали з Бучацької гімназії із заборобою складати матуру (іспит на атестат зрілості) в Галичині. Вивчав право у Львівському університеті. На сторінках газети «Двірська служба» друкував свої матеріали.

Його покликанням зі студентських років стала політика, водночас він шліфував публіцистичну майстерність. Результатом стала видана ще до 1914 року низка брошур на політичні теми.

У 1904–1905 роках очолював роботу «Січі» (української студентської організації у Відні); 1906–1907 – голова Львівської «Академічної Громади»; 1908-го закінчив юридичний факультет Віденського університету.

Після вибуху Першої світової війни О. Назарук тісно пов'язав свою долю з Українськими Січовими Стрільцями та став їхнім літописцем.

В 1915–1918 роках – керівник пресової квартири УСС. Від жовтня 1918 – секретар філії УНРади у Львові, делегат Української Національної Ради ЗУНР від Радикальної партії. 6 листопада 1919-го мав зустріч із гетьманом Скоропадським П. П. як представник Української Національної Ради ЗУНР: Гетьман пообіцяв 2 млн доларів, ескадрилью літаків, кілька вагонів амуніції, відпустити з Києва Курінь Січових Стрільців (1300 вояків).

Грудень 1918 – червень 1919 – керівник Головного управління преси й пропаганди уряду УНР. Один із авторів «Проскурівської Декларації Січових Стрільців» (березень 1919).

В кінці січня – на початку лютого 1919 року перебував в Одесі та Бірзулі (зараз – Подільськ, до 1935 року – Бірзула, у 1935–2016 роках – Котовськ) разом з Сергієм Остапенком на перемовинах з начальником штабу французьких військ полковником Фрайденбергом про порозуміння Антанти з Директорією (закінчилися нічим). Виступав на з'їзді УРП 22–23 березня та на селянсько-робітничому (трудовому) з'їзді 30–31 березня 1919 року.

Доктор Назарук був адвокатом під час розгляду справ у міському суді Скольного.

З червня 1919 року керував роботою пресової квартири Української Галицької Армії. В середині липня 1919 – в складі УГА прибув до Кам'янця-Подільського, увійшов до уряду Директорії, одночасно редагував газету УГА «Стрілець». В серпні 1919 року здійснив наукову екскурсію до Бакоти. У видавництві «Стрілець» вийшла книжечка Осипа Назарука «До Бакоти». Враження з подорожі до української Помпеї». У Кам'янці-Подільському почав писати повість «Роксоляна».

1916 року у Львові вийшла праця О. Назарука «Слідами Українських Січових Стрільців», а у Відні побачила світ його ж книжка «Над Золотою Липою». Донині ці видання залишаються одними з найважливіших і найавторитетніших джерел вивчення історії УСС.

Того ж 1916-го у Львові вийшла ще одна книжка – «З кривавого шляху Українських Січових Стрільців», до якої був безпосередньо причетний Осип Назарук. У цю «ілюстровану збірку оповідань і описів» він вклав багато праці як автор, редактор і упорядник. А роком раніше О. Назарук видав у Відні «Співанки УСС».

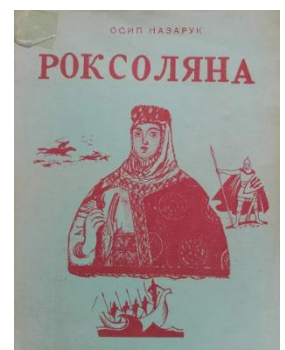
Письменника постійно вабила історична тематика; погляд зупинився, зокрема, на двох яскравих постатях минулого – князеві Ярославові Осмомислу та Роксолані, помандрував у часи монгольських набігів. Першою вийшла до читачів у 1918 році «Українська повість з 12-го століття у двох частинах» – «Князь Ярослав Осмомисл». Товариство «Просвіта» нагородило твір престижною «Михайловою премією». Літературні критики відгукнулися на книгу О. Назарука по-різному. Читачі дуже активно розкупували повість, її почали вивчати у школах.

Автор історичних оповідань і повістей:

«Проти орд Чингісхана» (1921),
«Князь Ярослав Осмомисл» (1920),
«Роксоляна» (1930);

праць:

«Як називається наш рідний край і нарід?» (1915),
«Слідами Українських Січових Стрільців» (1916),
«Над Золотою Липою» (1916),
«Військо і політика» (1919),
«Корупція в державному житті» (1921),
«Студентство і політика» (1921),
«Робітництво і релігія» (1926) та багатьох статей, репортажів.

У період Західноукраїнської Народної Республіки Осип Назарук займався в її уряді питаннями преси та пропаганди. Коли ця «третя будова української державности» закінчилася невдачею, Галичина опинилася під гнітом панської Польщі – емігрував за океан, у Канаду, США.

Був заступником голови делегації УНР на Ризькій мирній конференції у вересні 1920 року. Увійшов до президії Західноукраїнського товариства Ліги націй (22 січня 1922). 19 квітня 1922-го з Відня в складі делегації ЗУНР був на Генуезькій конференції.

Перебуваючи у США, в 1923–1926 – був редактором тижневика «Січ» (Чикаго), у 1926–1927 роках – редактором «Америки» (Філадельфія).

Повернувшись до Львова в 1928 році, зблизився з Українською Християнською Організацією. З січня цього року очолював редакцію її газети «Нова Зоря».

У різних видавництвах Львова вийшли:

- «Вчасна війна в північній Альберті»,
- «Греко-католицька церква і українська ліберальна інтелігенція»,
- «Галицька делегація в Ризі»,
- «Спомини учасника»,
- «Вибір звання»,
- «Венеція. Катедра св. Марка»,
- «Галичина й Велика Україна»,
- «Замах на церкву»,
- «Значіння партій» та інші книжки й брошури.

Перед загрозою радянської окупації 1939 року був змушений емігрувати до Польщі.

Осип Назарук помер від інфаркту 31 березня 1940 року в Кракові, куди виїхав перед вступом радянських військ до Львова. Похований на місцевому Раковицькому цвинтарі.

«Не було, здається, в історії України другого діяча, який переходив стільки еволюцій світогляду і такі зміни політичних орієнтацій, як Осип Назарук...

Чи його світоглядові еволюції і зміни політичних орієнтацій були щирими й впливали з глибокого переконання, до якого доходив внаслідок передумування ситуації, чи вони були виявом опортунізму й пристосовування себе до кожночасної кон'юнктури, – трудно напевне твердити. Але так чи сяк – **це була надзвичайно талановита людина, з ерудицією та величезним політичним і журналістичним темпераментом.** Той темперамент виявлявся особливо в його полемічних статтях, в яких він був безоглядним супроти атакованої сторони й не цурався методів, які не завжди підходили під канони

журналістичної етики. А втім, Назарук відзначався одвертою вдачею і сам признавав, що він цинік, бо циніками, мовляв, можуть бути тільки інтелігентні люди... (Кедрин Іван).

Чимало з того, що написав письменник, залишилося в рукописах... Але й твори, що побачили світ, чекала сумна доля. Після так званого «визволення» 1939 року книги письменника були вилучені з бібліотек і зараховані до категорії націоналістичних. Ім'я Осипа Назарука зникло з літератури.

Нині письменник і його твори повертаються до читача.